

RAAMATUTEGA RÄNDAMA

Ettepanek koostada kirjanduse õpikud 5. ja 6. klassile maandus postkasti nagu välgelgest taevast. Selline hea välg, millega käib küll kaasas omajagu segadust tekitav tuulispask, aga kui see maapüks viimaks raamatulehekülgedeks taltsutatud saab, kaalub rõõm kõik segadused üles.

Saanud maapüksi taltsutamise seltsiliseks noore õpetaja Anni Kalmu, läks töö lahti. Teadsime kohe, et tuleb teha midagi sellist, mida varem ei ole tehtud. Ei mingit aastaegade ringi, ei mingit tähtpäevade järgi joondumist – see kõik jõuab lasteni niikuinii, vasakult ja paremalt, kodust ja kaugemalt. Elame ju 21. sajandil elu, millelaolist kunagi varem ei ole elatud, ja ka lastele tuleb läheneda teistmoodi. Alustuseks lugesime. Lugesime, lugesime, lugesime. Põhjalikku tutvumist vajab pea kogu taasiseseisvuse perioodil välja antud lastekirjandus, nii omamaine kui ka tõlgitud. Muidugi olime mõlemad juba ennegi palju lugenud, aga üks asi on lihtsalt lugeda ja teine asi lugeda, siht silme ees.

Nii moodustus kohustuslikust kirjandusest ja meeldejäädud olulisi teemasid käsitlevatest raamatutest pikk nimekiri. Kurb on ikka ja jälle saada kinnitust tõsiasjale, et vanus 10–13 on Eesti lastekirjanike jaoks *terra non grata*, aga ei ole halba ilma heata: tänu sellele mahub õpikusse jälle palju head tõlkekirjandust.

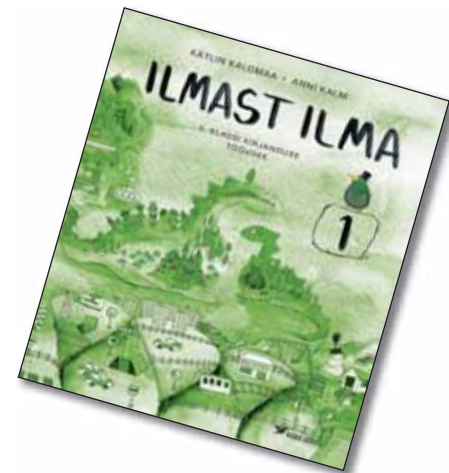
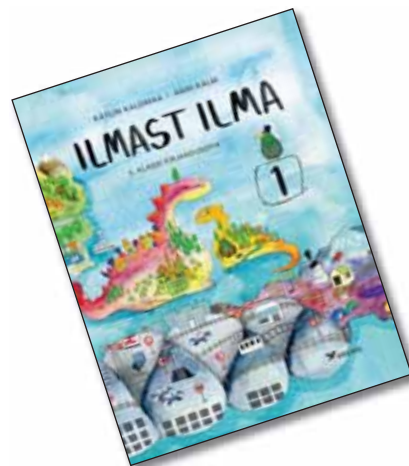
Selles pikas nimekirjas omakorda hakkasid välja joonistuma korduvad teemad ja nii kujunesid välja pesad, igaihes 3–4 raamatut, üks põnevam kui teine. Märkamatu viis see meid erinevate maailmadeni, mille alla raamatupesad koondatakse. Ega see alati lihtne olnud – ühes heas raamatus on ju ikka mitu teemat, millele annab mitme külje alt läheneda. Võtsime mõlemad klassid korraga ette kui ühe terviku ja nii kujunes

välja teekond ühelt maalt teisele. Kontseptsiooni väljatöötamine oli õpikute koostamise juures kõige olulisem samm ja siinkohal tuleb avaldada suurt tänu meie kõige tähtsamale konsultandile Hannelele Kaldmaale, kelle nõuanded niihästi raamatute kui ka teemade valikul olid asendamatud.

Kui on juba maad, siis peab olema ka rännak, eks ole. Rändajateks said valitud poiss ja tüdruk, tüdruk ja poiss, sugulased, aga mitte õde-venda, ühevanused, aga mitte kaksikud. Saage tuttavaks – Lohe Nurkse ja Eliisabet ehk Betti Nurkse. Lohe ema ja Betti isa on õde ja vend. Elab ju aina vähem lapsi tänapäeval n-õ traditsioonilises kahe abielus lapsevanemaga perekonnas, seega esindavad meie peategelasedki erinevaid perekonnatüüpe ja Lohe kannab oma üksikema perekonnanime. Need üksikasjad on väga olulised ja kui me mõne aasta pärast uue õpiku peaksime tegema – või seda täiendama –, oleks üks lastest tõenäoliselt ka teise kultuuritaustaga. Õpikud peavad aja ja muutustega kaasas käima. Õpikud peavad olema eelkäijad ja teejuhid.

See koosolek, kus sai paika pandud õpikute ühine kontseptsioon, teekonna põhijooned ning viimaks leitud ka pealkiri, kestis lugematu arv tunde ja venis pika sügisõhtu pimedusse. Meil on erinevaid teemasid käsitlevatest raamatukatkenditest koosnevad maad ning meil on Betti ja Lohe, kes nendes maades rändavad, nii et lisaks valitud kirjandusele on meil ka kahe lapse seikluslugu, meil on „Ilmast ilma“.

Olgem ausad – see kahekordne rännak ajas meile päris paraja hirmu nahka. See oli ikka päris pirakas suutäis. Üks asi on kirjutada juba olemasolevatest raamatutest, hoopis teine on lisada sellele ühendav lugu. Uue maailma loomine on üüratu ettevõtmine. Nii et – kõigepealt sai valmis

kaart, et vastloodud maailmas orienteeruda, ja järgmiseks akna peale värvilistest paberitest skeem, kuhu on kaasatud ka kõik teemad käsitlemist vajavad teemad.

Ja nii me koos Lohe ja Bettiga rändasime: Looduse Roheliselt maalt Tema Täiuslikkuse vürstiriiki, Pahupidimaalt Muinasjutumaale, Täiesti Tavalisest maailmast Kahe Draakoni maale, Türiannimaalt Mängude maale, pikkides vahele mängulisi luuletusi ning lugusid Eestist ja kaugemalt. Väga hea meel oli lisaks klassikale – Parijõgi, Luts, Olimar Kallas – kirjutada loo sisse kaasaegsete Eesti lastekirjanike parimaid teoseid, oma koha leidsid nii Piret Raud kui ka Andrus Kivirähk, nii Tiia Kõnnussaar kui ka Ilmar Tomusk, Aleksei Turovskist ja Kristiina Kassist rääkimata. Ka välisautoreid esindavad parimatest parimad: Durrell, Lindgren, Kästner, Gardner, Lewis, Rowling ja Ursula Le Guin. Me pidime olema ühekorraga lapsed ja täiskasvanud, me pidime ühekorraga seiklema ja iga seikluse sisse väikese õpetusliku iva paigutama, me pidime tuletama meelde pii-keele ja nuputama välja salakirju, ja kokkuvõttes on see üks võrratult vahva teekond.

Iga maaga käib kaasas väike n-õ teooria-osa, kuhu oleme sobitanud selles vanuseastmes vaja minevad teemad, näiteks kuidas kirjeldada või jutustada, mis vahe on faktil ja arvamusel, millised on luule tunnused, mis on valm või millised on muistendite erinevad liigid. Samuti leiab iga maa juurest hulga ülesandeid nii koos arutamiseks kui ka ise mõtlemiseks, kirjutamiseks ja vahel ka joonistamiseks. Õpiku ülesandeid täiendavad töövihiku ülesanded.

On ainult üks asi, mis on veel etem kui seikluse väljamõtlemine. See on see, kui seiklus läheb edasi. Betti ja Lohe seiklus läheb edasi kuuenda klassi õpikus. Nii nagu lapsed saavad vanemaks, nii lähevad natuke tõsisemaks ka järgmiste seikluste teemad ja raamatud. Alustuseks tuleb Lindpriide maa, ees ootavad Hüljatud Lugude maa ja Eeposte arhipelaag, väikesest närvi-kõdist rääkimata. Rännakutel ei ole sisse- ja väljajuhatusi – uus seiklus võib alata juba enne, kui eelmine lõpeb.

KÄTLIN KALDMAA, ANNI KALM,
autorid